

Asia: VN/12316/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi laiksi kaivoslain muuttamisesta

Lausunnonantajilta toivotaan erityisesti vastausta seuraaviin kysymyksiin:

1. Varausjärjestelmään esitetään seuraavia muutoksia:

- alueellisia rajauksia,
 - hehtaariperusteinen varausmaksu
 - varausajan lyhentäminen
 - varauspäätöksen sisällön tarkentaminen
 - varaajan velvollisuus tiedottaa varausilmoituksen jättämisestä.
- Mitä hyötyjä näet esitetyissä muutoksissa? Mitä muita muutoksia ehdotat ja miksi?

1. Luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitettut luonnonsuojelualueet (LSL 11-12 § , 17 §, 24-25 §) mukaan lukien
2. Erämaa-alueet (Erämaalaki 62/1991) ja kansallispuistot
3. Kaikki Suomen Natura 2000 -alueet (Luontodirektiivi 92/43/ETY)
4. Luonnonsuojelulailla suojellut luontotyyppien ja lajien kohteet (29 § ja 47 §)
5. Unescon maailmanperintökohteet (Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (19/87))
6. Unescon Geopark -kohteet
7. Saamelaiden kotiseutualue (Laki saamelaiskäräjistä (974/1995 4 § ja Suomen perustuslaki)
8. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995)

9. Vesipuidedirektiivin mukaiset hyvän ja erinomaisen ekologisen tilan vesistöt (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/60/EY) yhteisön vesipolitiikan suuntaviivoista) ja vesilaissa (587/2011) määritellyt vesistöt: virtaavat vedet, järvet (VL 1:3 § ja VL 3:2 §)

10. Suomen merialueet ja merenranta-alueet (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, 2 §, 26 c §, 26 d §, 26 h §))

11. Kaikki luokitellut 1-, 2- ja E-luokan pohjavesialueet, jotka on määritelty laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, VMJL 1263/2014) ja siihen liittyvässä valtioneuvoston asetuksessa vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006) luvun 2 a mukaisesti. Pohjavesialueita on säädelty myös vesipuidedirektiivissä (2000/60/EY) artikloissa 1, 4, 7 sekä ympäristönsuojelulaissa (527/2014) 17 §, pohjaveden pilaamiskielto.

12. yllämainittuihin alueisiin sisältyvien vesialueiden valuma-alueet.

2. Onko keskeisten lakien soveltamisalojen rajat selvät: kaivoslaki, ympäristönsuojelulaki, luonnonsuojelulaki? Jos ei, miten tätä sääntelykokonaisuutta voisi mielestäsi selkeyttää?

Näkökohtia kaivoslakiehdotuksesta eräiden perusoikeuksien kannalta

1 Yleistä

Suomen valtiosäännön arvopohja määritetään perustuslaissa (731/1999), jonka mukaan valtiosääntö turvaa ihmisarvon loukkaamattomuuden ja yksilön vapauden ja oikeudet sekä edistää oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa. Perustuslain 2 luku sisältää luettelon perustuslaissa turvatuista perusoikeuksista. Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen turvaaminen on valtion oikeudellinen velvollisuus ja em. oikeudet ohjaavat ja rajaavat julkisen vallan käyttöä.

Lainvalmistelun arviointiohjelunoksesta (2.3.2022) ohjataan perusoikeuksien tarkastelua lakiesityksien yhteydessä todeten, että esityksen sisällön perusteella tulee ratkaista, onko perus- ja ihmisoikeusvaikutukset tarkoituksenmukaista esittää hallituksen esityksessä omana alaotsikkonaan vai muiden vaikutuslajien yhteydessä. Kaivoslain uudistamista koskevassa hallituksen esityksessä perusoikeuksia ei kuitenkaan käsitellä enempää omana alaotsikkonaan kuin erillisten vaikutusten tarkastelun yhteydessäkään. Lakiesitysluonnos ei siten tarjoa avoimia perusteluja tehdyille sääntelyvalinnoille. Ratkaisuvaihtoehtojen tarkastelu on jäänyt ohueksi.

Tässä muistiossa tarkastellaan kaivostoiminnan kokonaisvaikutusten arviointiin liittyvien haasteiden merkitystä eräiden perusoikeuksien toteutettavuuden näkökulmasta; voidaanko ympäristönsuojelun tasoa tai asutus- ja elinkeino-oloja kohentaa tai omistusoikeutta ja elinkeinovapautta turvata lupamääräyksiä, mikäli tietoa niihin kohdistuvista kokonaisvaikutuksista ei ole lupajärjestelmän hajautumisesta johtuen tarjolla kaivosluvan edellytyksiä arvioitaessa. Muistiossa tarkastellaan

kaivoslakiluonnosta perusoikeuksien toteutumisen kannalta; millä tavoin kaivoslain rakenne turvaa niiden toteutumisen kaivostoiminnan vaikutusten sirpaloituessa sektorilainsäädännön soveltamisalojen mukaisesti, jolloin kaivosluvan määräyksiä ei voida antaa toiminnan kokonaisvaikutuksiin (ympäristönsuojelulain sääntelemien päästöperusteisten vaikutusten sekä kaivoslain sääntelemien rakenteellisten vaikutusten) pohjautuvan tiedon perusteella.

2 Lain tavoitteista

Kaivoslain uudistamisen lähtökohtana todetaan olevan ”ympäristönsuojelun tason parantaminen, kaivosten toimintaedellytysten varmistaminen sekä paikallisen hyväksyttävyyden ja

2 / 12

vaikuttamismahdollisuuksien parantaminen.” Lakiesitysluonnoksen mukaan lain tarkoituksena on edistää sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävää malminetsintää ja kaivostoimintaa, ja järjestää sen edellyttämä alueiden käyttö. Lain tarkoituksen toteuttamisen todetaan edellyttävän yleisten ja yksityisten etujen turvaamista ottaen erityisesti huomioon:

- 1) kaivostoiminnan harjoittamisen edellytykset;
- 2) kiinteistöjen omistajien ja yksityisten haitankärsijöiden oikeusasema;
- 3) toiminnan vaikutukset ympäristöön ja maankäyttöön, luonnon monimuotoisuuteen sekä luonnonvarojen kestävä käyttö.

Lain tarkoituksena on myös turvata kuntien vaikuttamismahdollisuudet sekä yksilön mahdollisuudet vaikuttaa itseään ja elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Pyrkimyksenä on myös parantaa kaivosalueen ja kaivoksen vaikutusalueen kiinteistön- ja maanomistajien asemaa ja tiedonsaantioikeutta. Paikallisen hyväksyttävyyden ja vaikuttamismahdollisuuksien parantamiseksi esityksessä ehdotetaan muiden elinkeinojen huomioon ottamista nykyistä vahvemmin kaivoslain mukaisessa lupaharkinnassa.

Lakiuudistus sisältää myönteisiä ehdotuksia koskien mm. kaavoituksen merkitystä kaivostoiminnan edellytyksenä, kansalaisten tiedonsaantioikeutta, malminetsinnän valvontaa, varaussäntelyn muuttamista ja kiinteistönomistajan suostumuksen merkitystä malminetsinnän jatkamisen edellytysharkinnassa ja muiden elinkeinojen asemaa, mutta se jättää huomiotta lupasäntelyn sirpaloitumisesta johtuvat haasteet kaivostoiminnan kokonaisvaikutusten tunnistamisessa.

Jo voimassa olevan kaivoslain mukaan kaivosluvan myöntämisen esteeksi muodostuu voimassa

olevan kaivoslain mukaan mm. se, että kaivostoiminta heikentää merkittävästi paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloja eikä mainittua vaaraa tai vaikutuksia voida lupamääräyksin poistaa (48.2 §). Kaivosluvassa on myös annettava yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeelliset määräykset kaivostoiminnasta aiheutuvien haitallisten vaikutusten välttämiseksi tai rajoittamiseksi sekä ihmisten terveyden ja yleisen turvallisuuden varmistamiseksi (52.3 §). Paikkakunnan asutus ja elinkeino-olot lukeutuvat määräysten turvaamiin yleisiin etuihin.

Myös luonnoksessa lakiesitykseksi ehdotetaan muutoksia, joiden tavoitteena on parantaa asutus- ja elinkeino-olojen asemaa lupaharkinnassa. Kaivoslain 48 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että kielteisiä vaikutuksia paikkakunnan asutus- ja elinkeino-oloihin olisi mahdollista

3 / 12

tarkastella itsenäisinä vaikutuksina sen sijaan, että kaivosluvan myöntämisen epääminen edellyttäisi edellä mainittujen kielteisten vaikutusten samanaikaista käsillä oloa.

Esityksessä ehdotetaan myös, että malminetsintäluvan ja kullanhuuhtontaluvan myöntämisen esteitä koskevaan kaivoslain 46 §:ään lisätään uusi luvan myöntämisen este. Malminetsintä lupaa ja kullanhuuhtontalupaa ei saisi myöntää alueelle, jossa luvan mukainen toiminta aiheuttaa olennaista haittaa muulle elinkeinotoiminnalle. Malminetsintäluvassa olisi myös annettava tarpeelliset määräykset toimenpiteistä, joilla varmistutaan, muun muassa siitä, ettei malminetsinnästä ja muusta malminetsintäalueen käytöstä aiheudu olennaista haittaa muulle elinkeinotoiminnalle tai merkittävää maisemallista haittaa. Näiden lupaedellytysten arviointi edellyttää kuitenkin tietoa kaivostoiminnan kokonaisvaikutuksista em. intresseihin.

Kaivostoiminnan yhteensovittaminen muun maankäytön kanssa edellyttää ymmärrystä toiminnan kokonaisvaikutuksista muuhun maankäyttöön (asuminen jne.) ja muiden elinkeinojen toimintaedellytyksiin. Mikäli kaivoshankkeen tai kaivossuunnitelmien kokonaisvaikutuksia muun maankäytön toimintaedellytyksiin, mm. ympäristölaatutekijöihin ja niiden kehitysennusteisiin ei tunnisteta, mm. lausumat muun maankäytön ja muiden elinkeinojen huomioon ottamisesta jäävät tyhjiksi.

3 Lupajärjestelmien erillisyydestä

Kaivoslain ja ympäristönsuojelulain lupamenettelyjen erillisuus vaikeuttaa sekä kaivoslain ja ympäristönsuojelulain keskinäisten soveltamisalojen että toiminnan kokonaisvaikutusten

hahmottamista. Kaivoslakiluonnos ei silti edelleenkään tarjoa keinoja lupamenettelyjen yhteensovittamiseksi.

Ympäristöluvassa annetaan tarvittavat määräykset ympäristön pilaantumisen ehkäisemisestä, kaivannaisjätteen jätealueesta ja sen jälkihoidosta sekä kaivannaisjätteistä, kaivannaisjätteen jätehuoltosuunnitelmasta ja sen noudattamisesta. Ympäristönsuojelulaki koskee ns. päästöperusteisia ympäristövaikutuksia. Kaivoslain mukaisessa lupaharkinnassa on puolestaan otettava huomioon alueen fyysisestä muuttamisesta johtuvat välittömät ja välilliset vaikutukset ihmisten elinoloihin ja viihtyvyyteen sekä vaikutukset muihin elinkeinoin. Kaivoslain tavoitteiden kannalta, esimerkiksi paikkakunnan elinolojen tai muiden elinkeinon toimintaedellytysten

4 / 12

kannalta merkitystä kuitenkin on ympäristössä tapahtuvilla kokonaismuutoksilla; muutokset vesistöissä vaikuttavat loma-asumiseen, matkailuun jne.

Lupamenettelyjen erillisuus ja itsenäisyys ovat edelleenkin omiaan johtamaan siihen, että kaivosluvassa ei anneta riittäviä määräyksiä ympäristötavoitteiden turvaamiseksi, koska tieto mahdollisesti tulevassa ympäristöluvassa annettavista määräyksistä ja niiden perustana olevista selvityksistä puuttuvat vielä kaivoslupaa harkittaessa.

4 Kaivoslain tavoitteista ympäristöperusoikeuden kannalta

4.1 Yleistä

Kaivoslain tavoitteet ja pyrkimykset sivuavat useita perusoikeuksia. Ympäristöperusoikeutta punnitaan vasten muita perusoikeuksia, jolloin jännitteisiä suhteita voi muodostua ympäristöperusoikeuden suhteeseen omaisuudensuojaan, elinkeinonvapauteen jne. Perustuslain 15. 1 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu, mikä tarkoittaa myös yksilön suojaan varallisuusasemansa olennaisten piirteiden säilyttämiseksi. Omaisuuden suoja tukee osaltaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen lisäpöytäkirjan määräykset omistusoikeuden ja omaisuuden käyttämisen suojasta. Perustuslain 18 §:ssä turvataan myös elinkeinon vapaus: jokaisella on oikeus lain mukaan hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Vaikka perusoikeuksien välille ei ole luotavissa yleistä hierarkiaa perusoikeuksien keskinäisten ristiriitojen ratkaisemiseksi, ympäristöperusoikeuden asemaa muihin perusoikeuksiin nähden korostaa se, että ympäristön elinkelpoisuus muodostaa edellytyksen muiden perusoikeuksien

toteutumiseksi. Kaivoslakiuudistuksen tavoite korostaa kuitenkin edelleen kaivostoiminnan etusijaisuutta muuhun elinkeinotoimintaan nähden. Etusijaisuudelle ei ole silti esitetty päteviä perusteita eikä sitä myöskään voitane perustella malmivarantojen sijaintiin perustuvalla toiminnan paikkakohtaisuudella, varsinkaan silloin kun vertailu kohdistuu muihin elinkeinoihin, joiden niidenkin toimintaedellytykset pohjautuvat alueellisiin erityisarvoihin. Esimerkiksi silloin kun luontoelinkeinojen ja luontomatkailemisen toimintaedellytykset kytkeytyvät kiinteästi alueen erityisiin luonnonarvoihin, maisema-arvoihin, vesistöjen puhtauteen ja käyttömahdollisuuksiin (retkeily ja kalastus), vaatimusta kaivostoiminnan etusijaisuudesta ei voida perustaa kaivostoiminnan paikkasidonnaisuudelle. Näin ollen kaivoslain tavoitteiden ja sisällön tulisi selkeämmin heijastaa

5 / 12

maankäytön intressien ja eri elinkeinojen tasavertaisuutta, minkä tulisi ilmetä konkreettisella tavalla myös lain sisällöstä.

Ympäristönsuojelun parantaminen, paikallisen hyväksyttävyyden sekä maanomistajien aseman ja vaikutusmahdollisuuksien parantaminen kytkeytyvät keskeisesti ympäristöperusoikeuden (PL 20 §), omaisuuden suojan ja elinkeinovapauden (PL 18 §) ja oikeusturvan takeiden (PL 21 §) toteutumiseen.

4.2 Vastuu luonnosta

4.2.1 Yleistä

Ympäristöperusoikeudesta säädetään perustuslain 20 §:ssä, jonka 1. momentin mukaan vastuu luonnosta ja sen monimuotoisuudesta, ympäristöstä ja kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille. Säännös velvoittaa sekä julkista valtaa että yksittäisiä oikeussubjekteja. Säännöksen tavoitetta toteutetaan muun lainsäädännön välityksellä.

Oikeuskirjallisuudessa katsotaan, että säännöksen tarkoittama vastuu velvoittaa ottamaan huomioon

myös luonnon itseisarvon ja tulevien sukupolvien oikeudet. Säännös korostaa siten erityisten luontoarvojen (kansallispuistot, luonnonpuistot ja muut luonnonsuojelualueet sekä kansainvälisten sitovien sopimusten turvaamat ympäristöarvot kuten Natura 2000 -alueet, Unescon maailmanperintösopimus, vesienhoitoalueiden tavoitteet jne.) turvaamisen tavoitetta.

EU:n ympäristöoikeuden (mm. luontodirektiivi, vesipuitedirektiivi ja YVA-direktiivi) myötä

ympäristövastuun toteutuminen on kytketty olennaisella tavalla varovaisuusperiaatteeseen, jolloin epävarmuutta haitallisista vaikutuksista ei sallita tulkittavan luontoarvojen tappioksi. Näin ollen vastuu luonnosta edellyttää sääntelyä, jolla voidaan riittäväällä tavalla tunnistaa toiminnan kokonaisvaikutukset ja varmistaa riittävä tietopohja lupapäätösten perustaksi. Kuten esitysluonnoksessa todetaan, kaivoslain tarkoituksen toteuttaminen edellyttää yleisten ja yksityisten etujen turvaamista, mikä puolestaan edellyttää ymmärrystä hankkeen kokonaisvaikutuksista.

4.2.2 Yleisestä ja yksityisestä edusta

6 / 12

Voimassa olevan kaivoslain 52 §:n 3 momentin mukaan kaivosluvassa on annettava yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeelliset määräykset. Luonnoksessa lakiuudistukseksi ei käsitellä tarkemmin yleisen ja yksityisen edun käsitteitä, vaikka uudistuksen todetaan rakentuvan keskeisesti niiden varaan. Jotta uudistuksen toteuttamiskelpoisuutta voitaisiin arvioida, yleisen ja yksityisen edun sisältöä on tarpeen hahmottaa voimassa olevan kaivoslain 49 §:n ja 52 §:n yksityiskohtaisista perusteluista (HE 273/2009 vp, s. 105):

”Yleisiä etuja ovat erilaiset yhteiskunnallisesti merkittävät toiminnat sekä arvot, päämäärät ja tavoitteet. Yleisiin etuihin voi liittyä sekä haitallisia ympäristövaikutuksia että niiden torjumista. Yleinen etu voi koskea esimerkiksi teollista toimintaa, raaka-ainehuoltoa, elinkeinotoiminnan ja työllisyyden edistämistä, terveyshaittojen ehkäisyä, yleistä turvallisuutta sekä luonto-, kulttuuri- ja maisema arvoja. Yleistä etua voidaan arvioida paikallisesta, alueellisesta ja valtakunnallisesta näkökulmasta. Valtakunnan tason taloudellisena intressinä (valtio) voidaan pitää raaka-aineen saatavuuteen liittyviä kysymyksiä, elinkeinoelämän edellytysten luomista sekä työllisyyttä. Monilta osin yleiset intressit ovat kuitenkin erityisesti alueellisia, esimerkiksi maakunnallisia, tai paikallisia, kuntakohtaisia intressejä. Elinkeinotoiminnan edistäminen ja työllisyyden hoitaminen ovat keskeisesti alueellisia ja paikallisia intressejä.”

Esityksessä todetaan, että myös ”maisemansuojelu ja muut haitallisten ympäristövaikutusten torjumiseen liittyvät intressit voivat olla yleisen edun kannalta merkityksellisiä maakunnallisesti tai paikallisesti, mutta myös valtakunnallisesti... Yleisiä etuja ei voida määritellä olosuhteista

riippumatta, sillä niitä on monenlaisia ja ne ovat aikaan ja yhteiskunnalliseen kehitykseen sidottu ja. Yleinen etu ei määräydy yksityisten etujen suuren lukumäärän perusteella, vaan yleinen etu voi joskus olla yhdenmukainen yhden yksityisen edun kanssa tai se voi olla täysin riippumaton yksityisistä eduista”. Yleisiin etuihin lukeutuvat näin ollen myös vesistöjen ekologinen tila ja laatutekijät, pohjavesivarannot, juoma- ja talousveden saatavuus. Yleistä etua arvioitaessa voitaneen huomiota kiinnittää myös elinkeinotoiminnan vaihtoehtojen kehitysnäkymiin ja toimintojen aikajänteeseen.

Yksityinen etu voi olla puolestaan esimerkiksi taloudellinen taikka alueiden käyttöön, asuinympäristön viihtyisyyteen tai yksilön terveyteen liittyvä intressi. Se voi olla rinnakkainen yleisen edun kanssa.

7 / 12

Hallituksen esityksessä korostetaan vielä, että lupamääräysten sisältöä ohjaa lisäksi kaivoslain tavoitesäännös, jonka mukaan kaivostoiminta tulee järjestää kestävän kehityksen periaatteiden mukaisesti toiminnan kokonaisvaikutukset huomioon ottaen:

”Lupaviranomaisen tulisi lupamääräyksiä harkitessaan ottaa huomioon lähinnä kaivostoiminnan luonne ja vaikutukset kokonaisuudessaan, kaivostoiminnan vaikutusalueen ominaisuudet ja tekniset mahdollisuudet toteuttaa vaaditut toimenpiteet. Kaivostoimintaan liittyvät erityispiirteet ja tilanteet vaihtelevat tapauskohtaisesti, joten kaivosluvassa annettavat määräykset voivat poiketa toisistaan.” korostus kirjoittajan

Ympäristöllisten lupamenettelyjen erillisyydestä (mm. kaivos- ja ympäristölupa) johtuvien perusongelmien jäätyä edelleenkin vaille ratkaisua, nyt tarkasteltava lakiesitysluonnos ei edelleenkään tarjoa edellytyksiä kokonaisvaikutusten kartoittamiselle ja siten PL 20.1 §:n tarkoittaman vastuun toteuttamiselle yleiset ja yksityiset edut huomioon ottaen.

Oikeuskäytännössä on korostettu yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi annettavien määräysten konkreettisuutta ja kytkentää tosiasiallisiin olosuhteisiin. KHO totesi ratkaisussaan 22.11.2017, T 6029:

Kaivoslain 181 §:n 4 momentissa ja 52 §:n 3 momentissa tarkoitettujen yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeellisten määräysten antamisen tarkoituksena ei

ole se, että Tukesin päätöksissä omaksutulla tavalla kaivosoikeuden tai kaivosluvan haltijaa ainoastaan informoidaan kaivosluvan haltijan velvollisuuksia koskevan kaivoslain 18 §:n sisällöstä. Tämä voidaan päätellä jo siitä, että kaivoslain 18 § tulee suoraan lain nojalla sovellettavaksi paitsi kaivoslupien, kaivoslain 181 §:n 3 momentin perusteella myös kumotun kaivoslain mukaisten kaivosoikeuksien haltijoiden suhteen. Siltä osin kuin määräysten antaminen on kaivoslain 52 §:n 3 momentissa säädetty huomioon ottaen tarpeellista, niiden tulee olla mainitun lainkohdan tarkoitukseen nähden riittävän konkreettisia.

Määräysten antamisen tulee perustua sellaiseen selvitykseen, jonka perusteella niiden tarvetta ja sisältöä voidaan arvioida yksityiskohtaisesti ja kulloisenkin kaivoshankkeen

8 / 12

ominaispiirteet ja vaikutukset huomioon ottaen. Tämä arviointi ei voi perustua pelkästään siihen, millaiset jo toteutetun kaivostoiminnan vaikutukset ovat olleet tai ovat taikka siihen, että kaivostoimintaa ei ole vielä aloitettu, vaan määräyksiä annettaessa on otettava huomioon myös se, millaista kaivostoimintaa alueella tulevaisuudessa aiotaan harjoittaa.” /korostukset kirjoittajan

KHO:n em. perustelut toistuivat sittemmin kahden vuoden kuluttua Pohjois-Suomen hallinto oikeuden päätöksessä 1.4.2020, nro 20/0118/1:

”kaivoslain (621/2011) 181 §:n 4 momentissa ja 52 §:n 3 momentissa tarkoitettujen yleisten ja yksityisten etujen turvaamiseksi tarpeellisten määräysten antamisen tarkoituksena ei ole se, että Tukesin päätöksessä omaksutulla tavalla kaivosoikeuden tai kaivosluvan haltijaa ainoastaan informoidaan kaivosluvan haltijan velvollisuuksia koskevan kaivoslain 18 §:n sisällöstä. Tämä voidaan päätellä jo siitä, että kaivoslain 18 § tulee suoraan lain nojalla sovellettavaksi paitsi kaivoslupien, kaivoslain 181 §:n 3 momentin perusteella myös kumotun kaivoslain mukaisten kaivosoikeuksien haltijoiden suhteen. Siltä osin kuin määräysten antaminen on kaivoslain 52 §:n 3 momentissa säädetty huomioon ottaen tarpeellista, niiden tulee olla mainitun lainkohdan tarkoitukseen nähden riittävän konkreettisia.

Lupamääräysten tarkistamista koskevaan Tukesin päätöksen määräykseen 22 ei ole kuitenkaan sisällytetty tarkistamismenettelyn toimittamisen ja sisällön kuvausta,

eivätkä tällaiset puutteellisiksi jääneet tarkistamismääräykset oikeuta antamaan pelkästään kaivoslain 18 §:n sisältöä toistavia määräyksiä, jotka eivät sisällöltään vastaa sitä, mitä yleistä ja yksityistä etua turvaavilta määräyksiltä kaivoslain 52 §:n 3 momentissa edellytetään...Tukesin valituksenalaisessa päätöksessä antamat määräykset eivät ole riittäviä haitallisten vaikutusten estämiseksi ja ehkäisemiseksi.

/korostukset kirjoittajan

Edellä viitatu ratkaisut osoittavat jo kokemukseräisesti, että lainkäytön oikeellisuuden ja yhtenäisyyden varmistamiseksi olisi tärkeää, että kaivoslain esitöissä lainsoveltamista ohjattaisiin em. ratkaisujen antamien oikeusohjeiden mukaisesti (lupamääräysten konkreettisuus ja tapauskohtainen faktasidonnaisuus).

9 / 12

4.3 Mahdollisuudesta vaikuttaa

4.3.1 Yleistä

PL 20.2:n §:n mukaan julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Säännös asettaa ensinnäkin aineellisen tavoitteen terveellisen ympäristön turvaamisesta. Ympäristön terveellisyyttä tulkitaan tässä yhteydessä laajasti, mm. sen viihtyisyyden kannalta.

Säännös asettaa myös menettelyllisen tavoitteen; ihmisille tulee turvata mahdollisuus tosiasiallisesti vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon. Tosiasiallinen vaikuttaminen edellyttää riittävää ja oikea-aikaisesti tarjottua tietoa päätöksen ympäristövaikutuksista mm. Århusin sopimuksen edellyttämällä tavalla.

Ympäristösääntelyn pirstoutuneisuus vaikeuttaa osaltaan kansalaisten mahdollisuuksia arvioida hankkeen kokonaisvaikutuksia ja niiden merkitystä. Kaivoslakiluonnoksessa tunnistetaankin, että kaivostoimintaa ja etenkin kaivosten ympäristöllisiä kysymyksiä säännellään kaivoslain lisäksi useiden muiden ympäristösäädösten kautta. Uudistuksessa kuitenkin sopeudutaan sääntelyn pirstaleisuuteen ja viitataan erillislakien rooliin kaivostoiminnan sääntelyssä, mm. YVA-lakiin. Näin ollen kokonaisvaikutusten hahmottamiseen liittyvän tarpeen kannalta olisi johdonmukaista tarkastella kaivoslain uudistamisen yhteydessä mm. YVA-lain merkitystä kaivoslupaharkinnan apuvälineenä.

4.3.2 YVA:n roolista

Kaivoslain 34.3 §:n 2 kohdan mukaan lupahakemukseen on liitettävä ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetun lain mukainen ympäristövaikutusten arviointiselostus ja yhteysviranomaisen perusteltu päätelmä. Kaivoslain 56.2 §:n mukaan, jos hakemus koskee ympäristövaikutusten arviointimenettelystä annetussa laissa tarkoitettua hanketta, päätökseen on sisällytettävä yhteysviranomaisen tekemä perusteltu päätelmä. Päätöksestä on käytävä ilmi mm. miten ympäristövaikutusten arviointiselostus ja perusteltu päätelmä on otettu huomioon.

YVA-menettelyn tarkoituksena on paitsi tarjota kattaviin selvityksiin perustuva tietopohja lupaharkinnalle ja perustellun päätelmän tietotarpeisiin, myös tarjota osallisille Århusin 10 / 12

sopimuksessa taattu mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa hankkeen suunnitteluun sekä hankevaihtoehtojen valintaan. YVA-menettely poikkeaa lupaharkinnasta juuri siinä, että se tarjoaa osallisille mahdollisuuden osallistua hankkeen vaihtoehtojen arviointiin. Vaihtoehtotarkastelu muodostaa perustan hankkeen vaikutusten kontrollille ja edellyttää samalla vaikutuksia koskevien tietojen kartoittamista ja avaamista riittävän varhaisessa suunnittelun vaiheessa, jolloin kokonaisvaikutuksiin voidaan vielä vaikuttaa. YVA-lain 15 §:n mukaan:

”Hankkeen ympäristövaikutukset on selvitettävä ympäristövaikutusten arviointimenettelyssä suunnittelun mahdollisimman varhaisessa vaiheessa hankkeen muu valmistelu huomioon ottaen vaihtoehtojen ollessa vielä avoinna.”

YVA-lakia tulee soveltaa YVA-direktiivin ja sen soveltamista ohjaavan oikeuskäytännön mukaisesti. Euroopan Unionin tuomioistuin korostaa vaikutusten varhaisen arvioinnin ja osallisten informoimisen merkitystä mm. 7.1.2004 antamassaan ratkaisussa C-201/02, jonka kohdassa 53 todetaan, että ”Useisiin vaiheisiin jakautuvassa lupamenettelyssä kyseinen arviointi on lähtökohtaisesti suoritettava heti kun kaikkien niiden vaikutusten, joita hankkeella voi olla ympäristöön, yksilöiminen ja arvioiminen on mahdollista”. Tuomion kohdan 52 mukaan ”... Ainoastaan siinä tapauksessa, että kyseiset vaikutukset voidaan yksilöidä vasta toimeenpanevaa päätöstä koskevassa menettelyssä, arviointi on suoritettava kyseisen menettelyn kuluessa.”

/korostukset kirjoittajan

Edellä esitettyyn nähden on perusteltua, että kaivoslain uudistamisen yhteydessä tarkastellaan,

varmistaako sääntely kaivoslain puitteissa riittävän tietopohjan lupaedellytysten arvioimiseksi, jotta hankkeen kokonaisvaikutuksia elinoloihin, elinkeinojen toimintaedellytyksiin, maanomistajien asemaan jne., voidaan arvioida lupaedellytysten vaatimalla tavalla, vai voitaisiinko tätä tavoitetta tukea tarkastelemalla YVA-menettelyn roolia nimenomaisesti kaivoslain lupaedellytysten tietotarpeesta käsin.

4.3.3 Prosessuaalisista takeista

Perustuslain 21 §:ssä turvattu oikeus oikeudellisen ja hallinnollisen menettelyn asianmukaisuudesta tukee keskeisellä tavalla ympäristöperusoikeuden toteutumista. PL 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada

11 / 12

oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Säännöksen 2. momentissa taatut oikeudet, käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon lailla turvatut takeet ovat keskeisiä ympäristöä koskevaa päätöksentekoa ja sen kontrollia ohjaavia elementtejä.

Kuten edellä on todettu, tosiasiallinen osallistuminen lupamenettelyyn edellyttää riittävää tietopohjaa. Kokonaisvaikutusten tunnistamisen merkitys korostuu näin ollen myös PL 21 §:n tavoitteiden kannalta.

5 Omaisuuden suojasta

Perustuslain 15. 1 §:n mukaan jokaisen omaisuus on turvattu, mikä tarkoittaa myös yksilön suojaa varallisuusasemansa olennaisten piirteiden säilyttämiseksi. Omaisuuden suoja tukee osaltaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 1. lisäpöytäkirjan määräykset omistusoikeuden ja omaisuuden käyttämisen suojasta. Suojan kohteena on omistusoikeus, jota pääsääntöisesti suojataan valtion puuttumista vastaan. Omistusoikeus kattaa oikeuden nauttia rauhassa omaisuudesta. Se käsittää mm. oikeuden omistaa, käyttää omaisuuttaan tai määrätä sen käytöstä. Puuttumisella tarkoitetaan tässä yhteydessä mm. omaisuuden riistoa tai käytön kontrollointia.

Kuten julkaisussa ”Kaivostoimintaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden arviointi”, TEM 2019:44,

todetaan, kaivoslain kaltainen varaus-, etsintä- ja lupajärjestelmä aiheuttaa väistämättä maa ja vesialueiden omistajille ja ulkopuolisille elinkeinonharjoittajille pitkäaikaista

epävarmuutta alueen tosiasiallisista käyttömahdollisuuksista, vaikka varauksella

itsellään ei olekaan maankäytöllisiä tai muitakaan alueen omistajaan kohdistuvia

oikeusvaikutuksia. Näin on silloinkin, kun aktiivisia etsintätoimia ei varauksesta huo limatta suoriteta. Erityisen epätarkoituksenmukaista on laajojen alueiden ”jäädymättäminen” varauksin

tai malminetsintäluvin alueilla, joiden erityispiirteiden perusteella on ennakoitavissa, että

kaivostoimintaa ei voida todennäköisesti myöhemmin käynnistää (Natura 2000 -alueet,

saamelaiden kotiseutualueet jne.). KHO katsoo ratkaisussa KHO:2013:192, että lupaharkinnassa

voidaan ottaa huomioon tapauskohtaisesti myös tulevan kaivostoiminnan edellytykset, jotta

tarkoituksettomalta ja kohtuuttomalta haitalta voitaisiin välttyä:

12 / 12

”Valtauskirjan antamista harkittaessa saattaa kuitenkin poikkeuksellisesti käydä

ilmeiseksi, että kaivoslupaa ei myöhemmin voitaisi myöntää. Tällöin jo valtauskirjan

antaminen saattaisi merkitä tarkoituksetonta ja sen vuoksi kohtuutonta puuttumista

maa-alueen omistajan oikeuksiin.”

Vastaava poikkeuksellinen tilanne voi perustua paitsi perustuslain määräykseen myös EU:n

oikeuden ensisijaisuuteen tai kansainvälisten sopimusten velvoittavuuteen (Unescon

maailmanperintösopimus jne.). Perustuslain 21 §:ssä turvattujen menettelyllisten takeiden (oikeus

muutoksenhakemiseen) sekä omaisuuden suojan ja elinkeinovapauden turvaamiseksi on tärkeää,

että kaivoslakiuudistuksessa turvataan muutoksenhakuoikeus kattavalla tavalla paitsi kaivoslupan

osalta myös tapauskohtaisin perustein kaivoslupaa edeltävien varaus- ja etsintävaiheiden osalta

3. Onko sinulla kokemuksia malminetsinnän aiheuttamista konkreettisista haitoista itsellesi, omaisuudellesi, harjoittamallesi elinkeinolle tai muutoin? Kerro niistä. Olisiko haitat voitu ehkäistä lupaehdoilla? Millaisilla?

Lisätietoja pyydetessä Saimaa ilman kaivoksia ry:n kautta

4. Kaivoshankkeet ja niiden vaikutukset eivät aina rajaudu yhden kunnan alueelle. Nykyisin kaivoksen maankäyttö on voitu ratkaista myös maakuntakaavalla, mutta jatkossa edellytettäisiin kuntatason kaavaa, millä vahvistetaan kunnan päätösvaltaa asiassa. Mitä vaikutuksia näet nyt esitetyillä muutoksilla olevan kaavoitukseen? Mitä ratkaisuja näet kuntarajat ylittävien vaikutusten huomioimiseksi?

Erityisesti vesistöjen kyseessä ollessa on äärimmäisen tärkeää tarkastella ympäristövaikutuksia kokonaisuutena, esimerkiksi valuma-alueittain (myös pohjavedet huomioiden).

Luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi luonnon ekologinen kytkeytyneisyys tulee ottaa huomioon. Suotuisan populaatiokoon, populaatioiden sekoittumisen ja geneettisen monimuotoisuuden turvaamisen kannalta on tärkeää, että suojelualueiden pirstaloitumista.

5. Kaivoksiin liittyy kaksi erillistä vakuutta, kaivosvakuus ja jätevakuus. Kaivoslaissa säädetään kaivosvakuudesta, jota esityksellä täsmennettäisiin. Kaivosvakuuden tulisi kattaa kaivosten sulkemistoimet, kuten rakennusten, rakennelmien, tiestön ja sähköverkon purkaminen, mikäli kaivostoiminnan harjoittaja on varaton. Lisäksi kaivosvakuutta esitettäisiin laajennettavaksi poikkeavien tilanteiden turvallisuustoimenpiteisiin ja maanomistajakorvauksiin. Jätevakuudesta säädetään ympäristönsuojelulaissa ja lisäksi ympäristöministeriössä kehitetään ympäristövahinkojen toissijaisia vastuujärjestelmiä. Näetkö vakuussäätelyn kattavana vai onko vielä jokin ilmeinen aukko ja mitä se koskee?

-

6. Esitysluonnoksessa ehdotetaan lupamääräyksiä saamelaisten perinteisille elinkeinoille aiheutuvien haittojen vähentämiseksi (51, 52 ja 54 §). Miten arvioit esitettyjen muutosten vaikutusta?

- ottaen huomioon saamelaisten oikeudet alkuperäiskansana ylläpitää ja kehittää omaa kieltään, kulttuuriaan ja perinteisiä elinkeinojaan
- ottaen huomioon muut elinkeinot, kuten matkailun ja porotalouden

-

Muut kommentit liittyen hallituksen esitysluonnokseen:

6. Luonnon monimuotoisuuden suojelusta ja Saimaan vesien ekologisen tilan turvaamisesta

Kaivoslakiehdotuksessa on tehtävä rajaukset, joilla suojelualueilla ja vesistöissä, joilla on suojelualueita ja erityisiä suojeluarvoja sekä perustuslain tarkoittamia ihmisten terveyteen ja sitä kautta yleiseen etuun liittyviä kokonaisvaikutuksia ja arvoja niin, ettei näillä kyseisillä alueilla tehdä edes malminetsintää (1 §, 2 §, 11 §, 46 §).

Malminetsinnällä voi olla pysyvää vaikutusta näiden alueiden ja vesistöjen ekologiseen ja kemialliseen tilaan. Malminetsintäkiellolla tarkoitetaan tässä lakialoitteessa kaivoslakiehdotuksen määrittelemää etsintätyötä (11 §, 12 §, 14 §, 15 §, 51 §, 61 §), joka kattaa kaiken etsinnän kaivosmineraalien löytämiseksi riippumatta siitä, millaisin menetelmin työ tehdään.

Malminetsinnältä ja kaivostoiminnalta rajattavat alueet ovat seuraavat:

1. Luonnonsuojelulaissa (1096/1996) tarkoitetut luonnonsuojelualueet (LSL 11-12 § , 17 §, 24-25 §) mukaan lukien

2. Erämaa-alueet (Erämaalaki 62/1991) ja kansallispuistot
3. Kaikki Suomen Natura 2000 -alueet (Luontodirektiivi 92/43/ETY)
4. Luonnonsuojelulaille suojellut luontotyyppien ja lajien kohteet (29 § ja 47 §)
5. Unescon maailmanperintökohteet (Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi (19/87))
6. Unescon Geopark -kohteet
7. Saamelaiden kotiseutualue (Laki saamelaiskäräjistä (974/1995 4 § ja Suomen perustuslaki)
8. Valtakunnallisesti arvokkaat maisema-alueet (Valtioneuvoston periaatepäätös 5.1.1995)
9. Vesipuidedirektiivin mukaiset hyvän ja erinomaisen ekologisen tilan vesistöt (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/60/EY) yhteisön vesipolitiikan suuntaviivoista) ja vesilaissa (587/2011) määritellyt vesistöt: virtaavat vedet, järvet (VL 1:3 § ja VL 3:2 §)
10. Suomen merialueet ja merenranta-alueet (Laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, 2 §, 26 c §, 26 d §, 26 h §))
11. Kaikki luokitellut 1-, 2- ja E-luokan pohjavesialueet, jotka on määritelty laissa vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (VMJL 1299/2004, VMJL 1263/2014) ja siihen liittyvässä valtioneuvoston asetuksessa vesienhoidon järjestämisestä (1040/2006) luvun 2 a mukaisesti. Pohjavesialueita on säädelty myös vesipuidedirektiivissä (2000/60/EY) artikloissa 1, 4, 7 sekä ympäristönsuojelulaissa (527/2014) 17 §, pohjaveden pilaamiskielto.
12. yllämainittuihin alueisiin sisältyvien vesialueiden valuma-alueet.

Suomen perustuslaissa on selkeästi määritelty ympäristö- ja muut perusoikeudet, jotka valtion on turvattava kaikille kansalaisille, myös tuleville sukupolville. Valtio ei saa vaarantaa näitä oikeuksia. Arvokkaimman luonnon säästäminen kaivostoiminnan vaikutuksilta on välttämätöntä Suomen perustuslain 20 §:n mukaisen ympäristöperusoikeuden toteutumiseksi, kun otetaan huomioon perustuslain vallitseva tulkintakäytäntö ja kaivostoiminnan kokonais- ja pitkäaikaisvaikutukset ympäristö- ja elinolosuhteisiin.

Suomella on velvollisuus turvata arvokkaat ja monimuotoiset ekosysteemit sekä uhanalaisten lajien esiintymisalueet maalla ja vesistöissä luontokadon pysäyttämiseksi. Tämä velvoite perustuu Euroopan unionin biodiversiteettistrategiaan, joka ulottuu vuoteen 2030. Suomi on kesäkuussa 2020 ilmaissut komissiolle tukevensa biodiversiteettistrategian mukaisia tavoitteita saattaa kansallisesti oikeudellisen suojelun piiriin vähintään 30 prosenttia maa- ja vesialueiden pinta-alasta ja tiukan suojelun alueiksi 10 prosenttia maa- ja vesialueiden pinta-alasta. Suomi valmistelelee parhaillaan kansallisia sitoumuksia näiden tavoitteiden saavuttamiseksi.

Suomi on niin ikään todennut kantanaan komissiolle, että tavoitteena tulee olla luonnonvarojen ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä käyttö ja kehitys. Se turvaa paitsi

luonnon monimuotoisuuden säilymisen myös tulevien sukupolvien elinmahdollisuudet ja luonnonvarojen kestävään käyttöön perustuvat elinkeinot. Suomen luontotyyppien uhanalaisuusarvioinnissa 2018 todetaan, että Suomella on luonnonmaantieteellisen sijaintinsa perusteella laaja kirjo ekosysteemejä, joiden suojelutarve kattaa 30 prosenttia pinta-alasta. Lisäsuojelun tarpeita on muun muassa sisävesissä, ranta-, suo- ja metsäekosysteemeissä. Lisäsuojelua kansallisesti edellyttävät myös ilmastonmuutoksen sopeutumistoimet resilienssin turvaamiseksi, kuten viimeisimmästä IPCC:n eli hallitustenvälisen ilmastopaneelin arviointiraportista (28.2.2022) käy selkeästi ilmi.

Biodiversiteettistrategiaan kuuluu kaikkien suojelualueiden hoidon tehostaminen sekä luonto- ja lintudirektiivien liitteissä lueteltujen luontotyyppien ja lajien heikkenemisen pysäyttäminen vuoteen 2030 mennessä. Luonnonvarakeskuksen arviossa biodiversiteettistrategian vaikutuksista Suomessa todetaan, että kaivostoiminnan haitallisia vaikutuksia tullaan vähentämään. Erityisesti suljettujen kaivosten puutteelliseen jälkihoitoon ja niiden alapuolisten vesistöjen tilan seurantaan tulee kiinnittää huomiota.

Vesistöjen suojelussa tavoitteena on saavuttaa vesistöjen hyvä ekologinen tila vuoteen 2027 mennessä (VN päätös 2015/70 vesienhoitoalueiden vesienhoitosuunnitelmista, vesipuitedirektiivi VPD 2000/60/EY). Vesistöjen tilaa ei saa heikentää.

KHO:n päätöksessä Finnulpin ympäristöluvasta (25.1.2022) luvan epäämisen perusteina olivat:

” Kaiken kaikkiaan tehdyistä arvioinneista ei käy selvästi ja yksiselitteisesti ilmi, miten kaikki edellä kuvatut seikat erityisesti yhdessä tarkasteltuina vaikuttavat Kallaveden ekologiseen tilaan suunnitellun toiminnan aiheuttaman koko sen elinkaaren eli useita vuosikymmeniä kestävästä lisäkuormituksen aikana. Hakijan teettämässä mallinnuksessa vesistövaikutusarviointiin on jäänyt siten merkittävää epävarmuutta varsinkin päästöjen pitkäaikais- ja yhteisvaikutusten osalta.

Vesipuitedirektiiviä koskevan unionioikeuden tulkinnan määrittävä Weser-tuomio huomioon ottaen on arvioitava, vaarantaako hankkeen toteuttaminen Kallaveden vesimuodostuman hyvän ekologisen ja kemiallisen tilan säilyttämisen tai aiheuttaisiko hanke ainakin yhden vesipuitedirektiivin liitteessä V mainitun pintavesimuodostuman ekologisen tilan luokittelua koskevan laatutekijän alenemisen. Tilanteessa, jossa jokin ekologisen tilan luokittelun laatutekijä on tyydyttävä tai sitä huonompi, ympäristönsuojelulla sekä vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä annetulla lailla kansallisesti täytäntöön pantu vesipuitedirektiivi velvoittaa pyrkimään siihen, että vähintään hyvän tilan tavoite saavutetaan. Tällöin kaiken kyseiseen vesistöön kohdistuvan merkittävän kuormituslisäyksen voidaan arvioida jossain määrin vaikeuttavan hyvän tilan tavoitteen saavuttamista. Myös siinä tapauksessa, että laatutekijä on hyvän ja tyydyttävän tilan rajalla, on kyseiseen vesistöön kohdistuvaan merkittävään kuormituslisäykseen suhtauduttava lähtökohtaisesti pidättyvästi.

Kaikki edellä lausuttu ja asiassa saatu selvitys kokonaisuutena huomioon ottaen asiassa ei voida riittävästi vakuuttua siitä, että toiminnasta ei tällä sijoituspaikalla ja lupahakemuksessa ilmoitetulla tuotantomäärällä koko sen elinkaaren aikana ennalta arvioiden aiheutuisi jätevesien purkuvesistöön vesistön ekologisen tilan kehitys huomioon otettuna ympäristönsuojelulain 49 §:n 2 kohdassa kiellettyä merkittävää pilaantumista, kun lainkohtaa tulkitaan unionioikeudellisten velvoitteiden ja varovaisuusperiaatteen edellyttämällä tavalla. Tämän vuoksi hallinto-oikeuden ja aluehallintoviraston päätökset on kumottava ja Finnulp Oy:n lupahakemus hylättävä.”

Myös KHO:n päätöksessä Soklin kaivoksesta (KHO:2022:38) päätöstä perustellaan vesiputedirektiivin edellyttämällä vesistön ekologisen tilan suojaamisella ja ympäristönsuojelulain 49 §:n 2 kohdassa tarkoittamaan kiellettyä merkittävää pilaantumisen estämisellä. ”Kysymyksessä oli Suomen mittakaavassa poikkeuksellisen suuri kaivoshanke, joten myös sen toiminnassa johdettavat ja käsiteltävät vesimäärät tulisivat muodostumaan erittäin suuriksi. Keskeisimmät kaivoksen vesistövaikutukset kohdistuisivat Sokliojaan ja Yli-Nuorttiin, joista jälkimmäinen muuttui kaivosalueen jälkeen Nuorttijoeksi, sekä Kemijokeen, jonne oli tarkoitus johtaa kaivoksen käsitellyt jätevedet.

Nuorttijoki oli vesienhoidon toisen suunnittelukauden (2016–2021) tarkastelussa luokiteltu ekologiselta tilaltaan erinomaiseksi. Luokituksen perusteena oli ollut yhtenä laatutekijänä kalat ja niiden osalta oli mainittu joessa esiintyvä arvokas järvitaimenkanta. Erinomaisen ekologisen tilan tai sen osatekijöiden heikentämistä oli pidettävä vesipolitiikan putedirektiivin 4 artiklan 1 kohdan a ja i alakohdissa todetun mukaisesti kiellettynä. Tällainen ekologisen tilan heikentyminen tai sen vaara oli katsottava ympäristönsuojelulaissa tarkoitetuksi ympäristön merkittäväksi pilaantumiseksi.

Asiassa saadun selvityksen perusteella Nuorttijoessa esiintyvää, todennäköisesti geneettisesti erilaistunutta järvitaimenta voitiin pitää erityisenä lajina, joka oli riippuvainen Nuorttijoan vesistön erityispiirteistä, kuten virtaamasta, uoman kutusoraikoista ja veden laadusta. Nuorttijoan jokiekosysteemi oli selkeärajainen luonnonarvojen kokonaisuus, jota oli tämän vuoksi pidettävä ympäristönsuojelulaissa tarkoitettuna erityisenä luonnonolosuhteena, minkä johdosta sen huonontamista ei voitu hyväksyä lupaharkinnassa.”

Vuoksen vesistön (Saimaan ja sen yläjuoksun vesistönsien) alueelle on tehty useita malminetsintävarauksia. Vuoksen vesistön ekologinen tila on suurelta osin erinomainen tai hyvä. Sen lisäksi, että EU:n vesiputedirektiivissä (Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (2000/60/EY) ja vesilaissa (587/2011) määriteltyjen vesistöjen (virtaavat vedet, järvet (VL 1:3 § ja VL 3:2 §)) ekologista tilaa ei saa heikentää, on EU:n luonto- ja lintudirektiiveissä lueteltujen lajien pesimis- ja levähdyspaikkojen tilan heikentäminen kielletty. Vuoksen vesistössä elävät äärimmäisen uhanalaiset saimaannieriä ja järvilohi, erittäin uhanalainen järvitaimen ja vaarantunut harjus. Saimaan uhanalaisten lohikalajien suojelemiseksi on tehty kalastuslain (379/2015) 34 §:ssä tarkoitettu kalavarojen hoitosuunnitelma (MMM:n päätös 26.2.2020, 1719/04.02.00/2019). Tämän perusteella on tehty lajikohtaiset toimenpideohjelmat, joihin sisältyy elinympäristön kunnostus, ylläpitäminen ja seuranta. Saimaannorppa on viimeisimmän jääkauden jälkeen omaksi alalajikseen eriytynyt laji, joka elää ainoastaan osissa Vuoksen vesistöä. Saimaannorppa Pusa hispida saimensis on viimeisimmän

jääkauden jälkeen eriytynyt omaksi alalajikseen, joka elää ainoastaan osissa Vuoksen vesistöä. Se on EU:n luontodirektiivin liitteiden II ja IV ensisijaisesti suojeltava, rauhoitettu (LSL 1096/1996), uhanalainen ja erityisesti suojeltava (LSA 521/2021) laji, uhanalaisuusluokka (IUCN): erittäin uhanalainen (EN), jonka suojelemiseksi on laadittu suojelustrategia ja toimenpidesuunnitelma. Kuten jo Soklin kaivoshankkeen ympäristö- ja vesitalouslupaa koskevassa KHO:n päätöksessä todetaan, kaivostoiminnan aloittamisen aiheuttama häiriö ja vesistön ekologisen tilan mahdollinen heikkeneminen voivat olla este geneettisesti tiettyyn elinympäristöön sopeutuneen lajin menestymiselle. Tässä tulee noudattaa varovaisuusperiaatetta, joka on tulkittava siten, että ympäristöriskien arvioinnissa noudatetaan ennalta varautumisen periaatetta.

Linkejä:

Kartta erityisten suojelutoimien alueista

<https://syke.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=831ac3d0ac444b78baf0eb1b68076e1a>

Luontodirektiivin lajit: https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Luonto/Lajit/Luonto_ja_lintudirektiivien_lajit/Lajien_esittelyt

Luontotyyppien uhanalaisuus 2018: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/luontotyyppit/luontotyyppien_uhanalaisuus/luontotyyppien_uhanalaisuus_2018

Suomen lajien punainen lista 2019: https://www.ymparisto.fi/fi-fi/luonto/lajit/uhanalaiset_lajit/Suomen_lajien_Punainen_lista_2019

Puruveden taloudellinen arvo 2019: https://propuruvesi.fi/cms-assets/documents/Lehdist%C3%B6tiedote_Puruveden_taloudellinen_arvo.pdf

Halabi Sanna
Saimaa ilman kaivoksia ry - Saimaa ilman kaivoksia ry